

dvořákův violoncellový koncert

László Fenyő - violoncello
12. října 2017, 19 hodin
Dům kultury města Ostravy

janáčkova
filharmonie
ostrava

program:

Antonín Dvořák

Koncert pro violoncello a orchestr h moll op. 104 42´

Allegro

Adagio ma non troppo

Finale. Allegro moderato

přestávka

Richard Strauss

Symfonia domestica pro velký orchestr op. 53 41´

účinkují:

László Fenyő – violoncello

Janáčkova filharmonie Ostrava

Heiko Mathias Förster – šéfdirigent JFO

Antonín Dvořák (8. 9. 1841, Nelahozeves u Kralup nad Vltavou – 1. 5. 1904, Praha) okouzluje posluchače jadrným českým muzikantstvím a citovým bohatstvím pramenícím v prosté srdečnosti a spontánní radostnosti, která naplnila jeho duchovní svět takovou silou, že „myslel výhradně v tónech, ostatní pro něho neexistovalo, rozvlnil moře tónů, moře jeho tónů, to české moře, jež ještě nikdo obsáhnouti nedovedl.“ Takový hluboký obdiv vyjádřil Dvořákovi Leoš Janáček. Bedřich Smetana dal minulosti českého národa monumentalitu vrcholící v Libušině proroctví: „Můj drahý národ český neskoná, on pekla hrůzy slavně překoná“. Po dokončení opery Libuše vytvořil Smetana jako výraz svého hlubokého vlastenectví cyklus symfonických básní Má vlast glorifikující českou historii v kontextu evropské hudby. Opravdovou světovost však získala česká hudba v době tříletého pobytu Antonína Dvořáka ve funkci ředitele konzervatoře v New Yorku, kde vznikla Symfonie č. 9 e moll „Z Nového světa“ (druhou větu Largo přijalo v roce 1945 valné shromáždění senátu státu Iowa za oficiální státní hymnu), Smyč-

cový kvartet F dur op. 96 „Americký“, komponovaný o letních prázdninách v iowském městečku Spillville a **Violoncellový koncert h moll op. 104**. S violoncellem jako nástrojem se Dvořák setkal jako autor již v mladých letech, kdy byl violistou orchestru Prozatímního divadla. Roku 1865 věnoval svému kolegovi a příteli Ludevítu Peerovi Violoncellový koncert A dur. Přes všechny snahy vydavatelů a nakladatelů i našeho slavného sólisty Miloše Sádla, který koncert upravil jako „dvořákovský experiment“ a nahrál na desky, nepodařilo se tento koncert zařadit mezi repertoární díla violoncellové literatury. Violoncello nebylo příliš oblíbeným Dvořákovým sólovým nástrojem. Známe jeho hanlivý výrok, že violoncello je krásný nástroj jen v orchestru a v hudbě komorní, protože jen jeho střední poloha je ušlechtilá, „nahoře to huhňá a dole brumlá“. Tento jeho názor lze vysvětlit tehdejším hraním na strunách ze střev, které neumožňovaly zářivý tón vysokých poloh ani výraznost hlubokých rejstříků. Teprve vynálezem kovových strun violoncello o „huhňání i brumlání“ přišlo.

Dvořákův Violoncellový koncert h moll se stal součástí repertoáru všech světových sólistů, ale hrají jej i žáci středních a vysokých škol s rozdílným uměleckým výsledkem. Posluchače však vždy příznivě ovlivní síla a kouzlo hudebních myšlenek, které zatlačí do pozadí i případné technické nedostatky sólisty. Je vrcholným dílem v celé koncertantní literatuře. Zeptáme-li se houslisty, který koncert pro svůj nástroj pokládá za nejkrásnější, naskočí mu jména Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Brahms, Čajkovskij, Sibelius, stejně tak pianista uvede pěknou řádku jmen, např. Mozart, Beethoven, Schumann, Chopin, Liszt, Brahms, Grieg, Prokofjev a další. U violoncellistů nenajdeme nikoho, kdo by nejmenoval koncert Antonína Dvořáka – ten okouznil celým svým skladatelským dílem široké publikum i významné osobnosti nejen z hudebního světa, ale např. i malíře, grafika a karikaturistu Hugo Boettingera (1880–1934), s uměleckým pseudonymem dr. Desiderius, který jednou prohlásil: „Kdyby mně dnes Hospodin řekl: dovolím ti jen jednoho skladatele, kterého smíš poslouchat, vyber

si; neváhal bych se svou volbou ani vteřinu, tak jsem se zbláznil do tohoto Mistra.”

Violoncellový koncert h moll op. 104 psal Dvořák od 8. listopadu 1894 do 9. února 1895 v New Yorku a uzavřel jím své tříleté působení v Americe. Je koncipován v duchu tradiční třívěté formy: první věta v sonátové formě, druhá část v třídílné písňové formě, třetí věta rondová. Některými názvuky lidových nebo zlidovělých amerických písní nese koncert znaky prostředí, v němž vznikl, celkovým charakterem je však věrným obrazem citlivého Dvořákova nitra plného touhy a stesku po domově. Je koncertem vpravdě romantickým, a to mužným pojetím sólového nástroje, širokým symfonickým tokem hutného orchestrálního zvuku s velkým obsazením i citovým bohatstvím skladatelovy vzpomínky na někdejší neopětovanou lásku k jedné z pěti dcer bohatého pražského zlatníka Jana Jiřího Čermáka Josefině, k jeho pozdější švagrové, provdané za hraběte Václava Kounice. Vzpomínku na ni ztvárnil Dvořák ve střední části druhé věty koncertu citací písně Kéž duch můj sám, která byla jednou

z nejbližších a nejmilejších nejen samotnému skladateli, ale i Josefině. Pod dojmem zprávy o její smrti 27. května 1895 přepracoval po návratu z Ameriky závěr koncertu a ocitoval v něm opět úryvek z této písně. Hanuš Wihan, jemuž je koncert věnován, vehementně prosazoval v závěru svou kadenci, s níž Dvořák z pochopitelných důvodů nemohl souhlasit. Možná právě tento spor vyprovokoval Dvořáka k tvůrčímu zamyšlení, jehož výsledkem pak bylo geniální definitivní řešení závěru koncertu, který premiérově provedl v Londýně 19. března 1896 anglický violoncellista Leo Stern za skladatelova řízení. V témže obsazení zazněl poprvé v Praze na koncertě České filharmonie 11. dubna 1896 v Rudolfinu. Hanuš Wihan nikdy koncert v Praze neprovedl, ale hrál jej v Rusku, Amsterdamu a Budapešti. Oddaným propagátorem a upřímným obdivovatelem byl slavný violoncellista Pablo Casals. Na jednom z koncertů Lamoureuxova a Colonna orchestru v Paříži měl Casals hrát Dvořákův koncert. Dirigent (patrně to byl Gabriel Pierné) na generální zkoušce pohlédl na partituru a mrštil ji

zpět na stůl se slovy „Une telle cochonnerie!“ (Takové zvinstvo!), Casals na to reagoval slovy: „Toto krásné dílo se vám nejen nelíbí, ale vy si je přímo ošklivíte. Jak byste je mohl pochopit a jak bych je s vámi mohl interpretovat? Ne, to není možné, nebudu hrát.“ Koncert se nekonal a přesto, že advokát druhé strany dal Casalsovi za pravdu, odsoudili ho k pokutě tří tisíc franků a k zaplacení soudních výloh.

Prvním českým světovým interpretem Dvořákova koncertu byl Miloš Sádlo, vlastním jménem Miloš Zátvřzský (13. 4. 1912, Praha – 14. 10. 2003, Praha). Jak krásné je číst v jeho vzpomínkách, kde všude na celém světě koncert úspěšně hrál a podle jeho slov „Dvořákova hudba vždycky zvítězila, tenhle koncert – to je zázrak!“

Richard Strauss (11. 6. 1864, Mnichov – 8. 9. 1949, Garmisch-Partenkirchen) vyrůstal v ideálním hudebním rodinném prostředí, byl synem Franze Josepha Strausse, prvního hornisty Mnichovského královského dvorního orchestru. V pěti letech se již učil hrát

na klavír, jako šestiletý začal s prvními skladatelskými pokusy, v sedmnácti byly veřejně provedeny některé jeho skladby a v jedenadvaceti zahájil kapelnickou dráhu v německých městech, jejímž vrcholem byla funkce dirigenta a ředitele Vídeňské státní opery (1919–1924). Světové úspěchy jeho skladeb mu umožnily žít jako svobodně tvořícímu umělci střídavě ve vile v Ga-Pa a v paláci ve Vídni. Je bezpochyby jedním z největších tvůrců 20. století, který v instrumentaci, harmonii a výstavbě dovedl k vrcholu možnosti romantické hudby, v symfonických skladbách a operách zůstává stále ozdobou repertoáru světových orchestrů a divadel. V roce 1905 prožíval velký tvůrčí rozmach. Na libreto podle dramatu Oscara Wildea vytvořil jednoaktovou operu Salome. Straussova hudba umocnila projevy zrůdných vášní Salome. Ta líbá na stříbrné míse zkrvavenou hlavu proroka Jochanaana (Jana Křtitele) utátou na rozkaz jeruzalémského vládce Heroda Antipáse, který tím splnil přání Salome. Podobným efektním dramatickým spádem je naplněna i další Straussova jednoaktová opera Elektra.

Puch lidské krve a smrtící nenávist Salome netrvala dlouho, pouhé dva roky, kdy se 26. ledna 1911 v Drážďanské dvorní opeře premiérově objevil Růžový kavalír – Der Rosenkavalier. Děj se odehrává v bezstarostné valčíkové Vídni za vlády Marie Terezie.

Ve své orchestrální tvorbě uplatnil Strauss (stejně jako v operách) zákon kontrastu. Pro celou řadu programních nálad potřeboval mohutné obsazení orchestru. Početně rozšířil dechové nástroje, jednotlivé smyčce rozdělil do několika skupin a zavedl i nové nástroje (Don Quijote). Nakladatelé museli vyřešit tisk kapesních partitur „naležato“ jedna strana na dvou stranách. Nic už pak nebránilo tomu, aby Strauss realizoval své geniální představy v plné šíři od vysoce dramatických až po komické. Symfonická báseň Also sprach Zarathustra (Tak pravil Zarathustra) je hlubokým zamyšlením nad smyslem života podle Nietzscheho knihy o tomto staroíránském reformátorovi a filosofovi (narozen někdy kolem roku 660 před naším letopočtem). Straussovým výsměchem tehdejší maloměstské společnosti byla jeho symfonická

báseň Till Eulenspiegels lustige Streiche (Enšpíglova šibalství). Vtipný šprýmař a taškář Enšpígl z dávné doby nizozemského osvobozenického boje (narozen kolem 1300 v Brunšviku) si tropí legraci z celého svého okolí, které je tak pobouřeno jeho drzostí, že ho odsoudí k smrti oběšením. Když kráčí na šibenici, udělá ještě na přihlížející posměšný „dlouhý nos“, znázorněný v orchestru brilantní figurkou klarinetu in D, nástroje málo používaného. Jestli v Enšpíglu chtěl Strauss, „aby se lidé v koncertní síni jednou pořádně zasmáli“, tak snílka a fantastu „rytíře smutné postavy“ dona Quijota podle Cervantesova světoznámého románu zařadil geniální instrumentací (chrabrého dona Quijota hudebně zobrazil rozšafným sólovým violoncellem a jeho zbrojnoše Sancho Panzu sólovou violou) do kategorie lidí, kteří ve svých představách bojují nejen za své vysněné ideály, ale také za svobodu a spravedlnost.

Dvakrát se ve svých symfonických skladbách stal Richard Strauss ústřední postavou celého díla. Prvním byl Život hrdinův s datem dokončení za poslední

taktovou čarou 27. prosince 1898, Berlin-Charlottenburg. O pět let později, 31. prosince 1903 dokončil Strauss tamtéž autobiografickou **Symfonii domácí op. 53** (Domácí, rodinná symfonie). Strauss byl osmě kritizován za velikášské přehánění a z toho vyplývající obrovské obsazení orchestru (pikola, 3 flétny, 2 hoboje, oboe d' amore, anglický roh, klarinet in D, in A, 2 klarinety in B, basklarinet, 4 fagoty, kontrafagot, 4 saxofony, 8 lesních rohů, 4 trubky, 3 pozouny, basová tuba, bicí nástroje, 16 prvních a 16 druhých houslí, 12 viol, 10 violoncell, 8 kontrabasů, 2 harfy). Podle Strausse měl totiž každý umělec právo bojovat o zasloužené úspěchy a radovat se z nich.

Symfonia domestica op. 53 je opravdovou idyloou Straussova rodinného života. Nepatřil totiž mezi umělce lisztovského typu, jejichž osudy byly provázeny milostnými pletkami a aférami. Žil v míru a pokoji s Paulinou de Ahna, sopranistkou výmarské opery a miloval svého syna Franze. Byl plně zabrán do práce na partiturách a trpně snášel Paulinino znevažování svých skladeb i její řvaní, kterým provázela všechny

rozmluvy. Po jeho smrti to prý postrádala tak bytostně, že ztratila zájem žít a 13. května 1950 zemřela. Straussovou zásluhou se jednovětá 41minutová *Symfonia domestica* jeví jako hudební obraz dokonalého rodinného štěstí, v němž náhodné neshody došly v závěrečné fuze jen podobu „veselé rozepře“. Na jedné fotografii z bytu v Berlíně-Charlottenburgu sedí u čajového stolku berlínský dvorní kapelník Richard Strauss se svou manželkou Paulinou a synem Franzem. To jsou hlavní aktéři celé symfonie a jim patří hlavní témata díla i věnování vepsané autorem do partitury: „Meiner lieben Frau und unserem Jungen gewidmet“ (Věnováno mé milé manželce a našemu chlapci). „Téma muže“ F dur (bewegt – hybně, gemächlich – klidně, träumerisch – snivě, feurig – ohnivě), „téma ženy“ H dur (sehr lebhaft – velmi živě), „téma dítěte“ D dur (friedlich – klidně). Radostné jsou dětské hry ve scherzu (munter – vesele), které přeruší sedm úderů zvonku a rodiče uspávají dítě (Wiegenlied – ukolébavka), ve Straussově partituře líbezný zpěv dvou klarinetů. Noční sny se rozplynou v sedmi

úderech zvonku, ohlašujících ráno. V závěru celého díla předvedl Strauss své skladatelské mistrovství ve dvojité fuze (Doppelfuge).

Pozoruhodné je první provedení symfonie. V únoru 1904 se vydal Strauss se svou manželkou na koncertní cestu do Severní Ameriky a jako střed „straussovských oslav“ určil první provedení této skladby. 21. března 1904 zazněla premiérově Symfonia domestica op. 53 s autorem u dirigentského pultu v newyorském obchodním domě, který vyklidil celé první poschodí a upravil je do podoby koncertního sálu. Když to Straussovi v německém tisku vytýkali, odpověděl: „Opravdové umění šlechtí každý sál a slušný výdělek pro manželku a dítě nehanobí žádného umělce.“

Ivan Měrka

Maďarský violoncellista **László Fenyő**, narozený v roce 1975, se zařadil mezi světovou elitu violoncellistů ihned po svém vítězství v Mezinárodní soutěži Pabla Casalse v německém Kronbergu (2004). Laic-

kým i odborným publikem je považován za jednoho z nejzajímavějších umělců, který disponuje především jedinečnou schopností prezentovat záměry skladatele a fascinujícím způsobem je tlumočit obecenstvu. Pro dechberoucí technické dovednosti a emoční expresivitu se jeho koncerty stávají nezapomenutelnými zážitky.

V posledních letech vystoupil na nejdůležitějších scénách po celém světě, včetně Concertgebouw v Amsterdamu, Wigmore Hall v Londýně nebo Gasteig v Mnichově. Jako sólista se prezentoval s orchestry, jako jsou Singapore Symphony Orchestra, Korean Symphony Orchestra, Frankfurt Radio Symphony Orchestra, Beethoven Orchester Bonn, Staatskapelle Weimar, Philharmonia Hungarica, Orquestra Metropolitana de Lisboa, Lancaster Symphony Orchestra, Shanghai Symphony Orchestra, Christchurch Philharmonic Orchestra, Bogota Philharmonic Orchestra, Sofia Philharmonic Orchestra a Sinfonietta Cracovia. Častokrát to bylo pod taktovkou Krzysztofa Pendereckého. V rodném Maďarsku je již dlouho jedním

z nejvyhledávanějších sólistů; jeho koncerty – sólové recitály, komorní koncerty nebo vystoupení s orchestry – jsou živě přenášeny a nahrávány maďarským rozhlasem. Spolupracoval s většinou maďarských orchestrů a dirigentů. Kromě toho v roce 2005 získal prestižní Cenu Ference Liszta udělovanou maďarským ministerstvem kultury nebo Junior Prima Prize v roce 2008. Své hudební vzdělávání zahájil v Maďarsku. Již ve 13 letech se stal studentem Hudební akademie Ference Liszta v Budapešti u László Mezóa. Později pokračoval v Lübecku u Davida Geringase, kde svou brilantní techniku ještě zdokonalil, prohloubil smysl pro styl a rozšířil i tak rozsáhlý repertoár. Již během studia se prosadil na významných soutěžích (Mezinárodní hudební soutěž v Ženevě, Rostropovičova soutěž v Paříži, Adam Cello Contest v Christchurch nebo soutěž maďarského rozhlasu v Budapešti). Po ukončení studií ještě rozšířil své hudební obzory pod vedením Bernarda Greenhouseho.

Pořádá mistrovské kurzy po celém světě, od října 2009 působí jako odborný asistent na Vysoké škole

hudby a výtvarného umění ve Frankfurtu nad Mohanem a od roku 2012 vyučuje jako profesor na Musikhochschule v Karlsruhe. Byl hlavním violoncellistou ve Philharmonia Hungarica v letech 1997–2001 a v Radio Symphony ve Frankfurtu nad Mohanem v letech 2001–2012.

Jeho nejvýznamnějšími koncerty uplynulých sezón byly koncerty s ORF ve Vídni s Krzysztofem Pendereckým, s HRT Zagreb a mistrovské kurzy a koncert na Järvi-festivalu v Estonsku. Dále se prezentoval v Německu, Chorvatsku, Makedonii, Rumunsku, Maďarsku a Rakousku. V posledních letech nahrál také několik zajímavých kompaktních disků – Komorní hudba s klavíristou Olegem Polianským nebo violoncellové koncerty Josepha Haydna a Dmitrije Šostakoviče s Frankfurt Radio Symphony Orchestra pod taktovkou Granta Llewellyna. László Fenyő hraje na violoncello vyrobené Matteem Goffrillerem v roce 1695.

OSTRAVA!!!

Moravskoslezský
kraj

MINISTERSTVO
KULTURY

Partneři:

VÍTKOVICE | **STEEL**

**MIKROSVÍN
MIKULOV**
SALEPY DOLNÍ DUNAJOVCE

Hlavní mediální partner:

Mediální partneři:

ostravan.cz
informace o městě pro kulturu a umění

srdečně
vás zveme
na koncert

Obrázky z výstavy
16. října 2017, 19 hodin
Dům kultury města Ostravy

Robert Schumann

Arabesque op. 18, Toccata op. 7, Carnaval op. 9

Modest Musorgskij

Obrázky z výstavy

Alexander Romanovsky – klavír

heiko
mathias
förster

12. října 2017, 19 hodin
Dům kultury města Ostravy

